MEDEDELINGEN

HEEMKRING OKEGEM

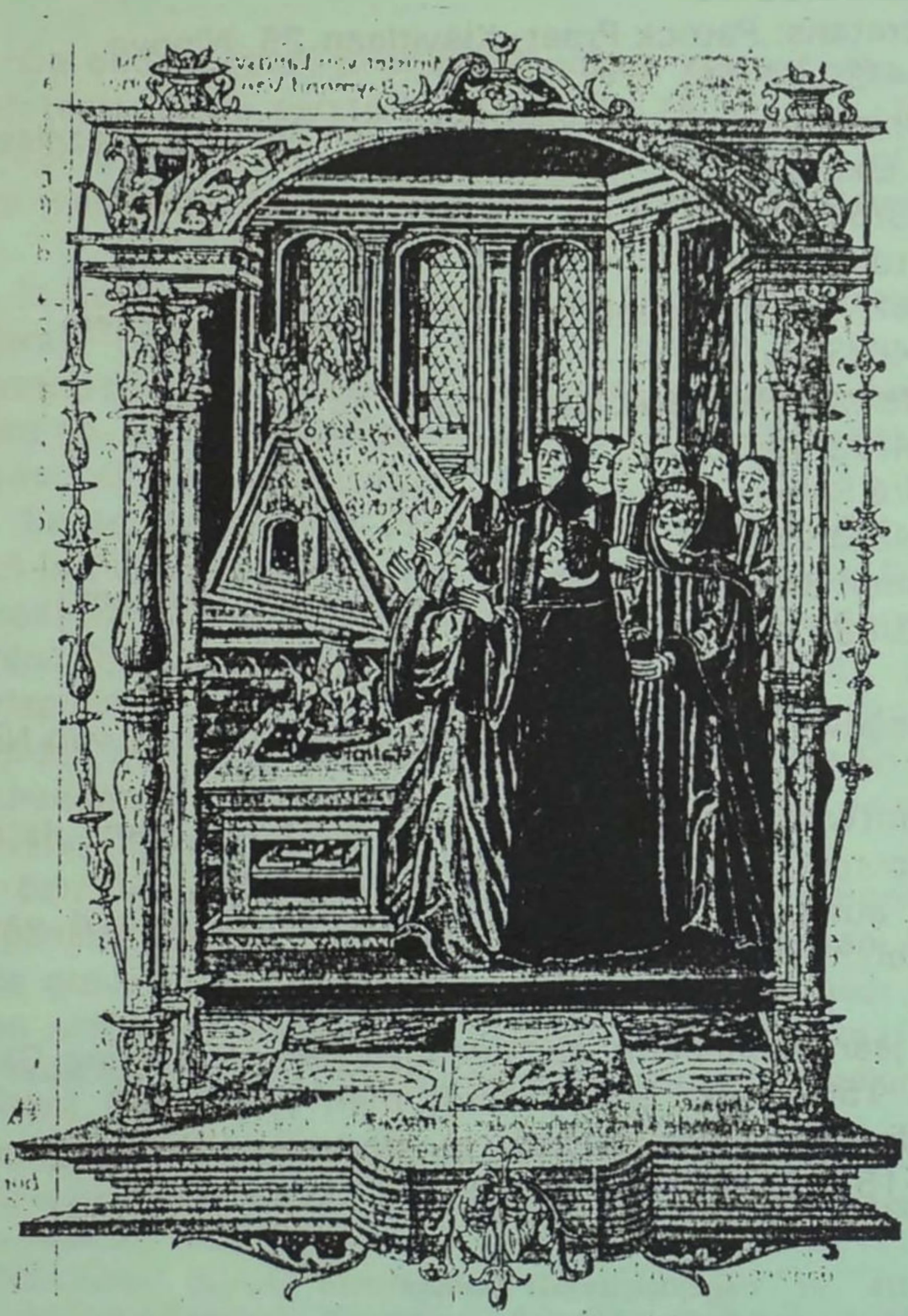

22ste Jaargang, 1997, nrs. 1-2
VERSCHIJNT DRIEMAANDELIJKS, 1ste trimester 1997
AFGIFTEKANTOOR 9400 NINOVE 1

BESTUURSLEDEN

Voorzitter: Herman Van Isterdael, Idevoordelaan 27, Okegem
(054/32.23.02)
Secretaris: Patrick Praet, Kievitlaan 25, Ninove
(054/32.71.58)
Penningmeester: Suzanne Van der Speeten, Hazeleerstraat 19, Okegem
(053/66.76.89)
Bestuursleden:
Jozef Van der Speeten, Guldenboom 12, Okegem
(054/33.55.75)
Godelieve De Deyn, Kouterbaan 34, Okegem
(054/33.48.70)
André Segers, Idevoordelaan 25, Okegem
(054/33.65.68)
Herman Branteghem, Hazeleerstraat 24, Okegem
(053/68.04.51)

Uitgegeven met de steun van het stadsbestuur van Ninove.

Verantwoordelijke uitgever: Herman Van Isterdael
Idevoordelaan 27, 9400 Okegem-Ninove
Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

Een jaarabonnement op Mededelingen Heemkring Okegem kost 150 frank. Erelid wordt men vanaf 250 frank. Lid worden kan door de som te storten op rekeningnummer 001-1565869-74 van Heemkring Okegem.

Provincie
Centrale bibliotheek

DE HEREN VAN (EN IN) DE HEERLIJKHEID OKEGEM[1]

H. Van Isterdael

De oudste tekst over het juridisch statuut van Okegem dateert uit de eerste helft van de 15de eeuw. Hierin staat dat Okegem een *'s-graven-propre* dorp was of met andere woorden eigendom was van de graven van Vlaanderen.

In het Land van Aalst waren er een aantal dorpen[2] - het aantal wisselt van bron tot bron tussen 17 en 22 - waarvan de inwoners aan een bijzonder statuut onderworpen waren. Er zijn twee gangbare meningen over het ontstaan van dit bijzonder statuut.

De eerste gaat uit van de veronderstelling dat deze dorpen in het bezit waren van de graven van Aalst. Diederik, graaf van Aalst, overleed in 1166, zonder kinderen na te laten. Op dat ogenblik trok Filips van den Elzas, graaf van Vlaanderen, de erfenis van de heren van Aalst aan zich en werden de dorpen die oorspronkelijk aan de graven van Aalst hadden toebehoord zijn eigen bezit. Vandaar de naam 's-graven-propre.

Een tweede veronderstelling is dat deze dorpen op het ogenblik van de overdracht van het graafschap Aalst aan de graven van Vlaanderen geen plaatselijke heer hadden en aldus als persoonlijke eigendom van de graaf van Aalst werden aanzien[3]. In de volgende bladzijden zullen we

---

[1] Dit is een voorpublicatie uit het boek over de Okegemse geschiedenis van 1096 tot 1796.

[2] Rijksarchief Ronse, Stadsarchief Geraardsbergen, nr. 40: We nemen over uit dit register: Bambrugge, Burst, Erembodegem, Hofstade, Iddergem, Impe, Kottem, Lede, Lemberge, Merelbeke, Mespelare, Moorsel, Okegem, Serskamp, Sint-Antelinks en Ransbeke, Sint-Martens-Lierde, Teralfene, Welle, Wichelen, Woubrechtegem, Zonnegem.

[3] PIETERS J., *Van 's Graven Propre in het Land van Aalst*, in: *Het Land van Aalst*, 23, 1971, p. 1-34, p. 23.

beide hypothesen aan de hand van het Okegems voorbeeld kunnen in vraag stellen.

Er is echter geen twijfel mogelijk, de latere rekeningen van de baljuw van het Land van Aalst leveren de bewijzen: Okegem behoorde tot de persoonlijke bezittingen van de graven van Vlaanderen en van hun opvolgers. In 1295, jaar waarin de heer van Ninove de stad Ninove en afhankelijkheid Herlinkhove, met in het contract de clausule "met uitzondering van Okegem", aan de graaf van Vlaanderen verkocht heft de graaf van Vlaanderen een belasting op de dorpen in zijn eigen bezit. In de lijst staat Okegem opgesomd[4].

Het is dus vrij eenvoudig: een opsomming van de heren van Okegem is dus een opsomming van de graven van Vlaanderen vanaf 1166 te beginnen met Diederik en Filips Van den Elzas. Nadien komen de hertogen van Bourgondië en de vorsten van het huis van Habsburg met Filips de Schone, keizer Karel V, Filips II en Albrecht en Isabella.

Tijdens de regering van Filips IV (1621-1665), in het jaar 1638, werd Okegem door de vorst, uit geldnood, in leenpand gegeven aan Glaude de Boussu, vrouw van Idevoorde. Door de formule van het leenpand behield de vorst de mogelijkheid om later mits terugstorting van het kapitaal de heerlijkheid Okegem terug aan zich te trekken. Dit is echter nooit gebeurd. Vanaf dat jaar 1638 kwamen de heerlijkheid Okegem en de heerlijkheid Idevoorde onder het gezag van eenzelfde heer of vrouw.

---

[4] Rijksarchief Gent (verder afgekort als R.G.), fonds Gaillard nr. 82: *Dit es die settinghe van den dorpen vanden lande van aelst ende die groete van elken dorpe int jaer onseren dat men scrift MCCXC ende V: merlebeke ende lemberghen LX lb., leede LIIII lb., wichline LIIII lb., tsercamp ende ympe XII lb., burste bambrughe ende zunneghem XXIIII lb., hofstade XXXVI lb., Nieuwe kerke XXIIII lb., die meierie van arenboidenghem LX lb., moorsele ende mespelaer VIII lb., okenghem X lb, sente antelins ende woubrechtenghem XXIIII lb., beede die lierden XXII lb.*

Behoorde Okegem tot de bezittingen van de heren van Ninove?

Zoals gezegd was Okegem een 's-graven-propre dorp, eigendom van de graven van Vlaanderen. Er was dus geen plaats voor enige andere heer van Okegem tenzij die op een andere heerlijkheid zat. Er was inderdaad nog een andere heerlijkheid, de heerlijkheid Idevoorde, die een enclave vormde in het Okegems grondgebied. De "heren en vrouwen" van deze heerlijkheid blijven voorlopig buiten beschouwing en worden in een ander hoofdstuk opgesomd.

Er zijn aanwijzingen en bewijzen, zoals hoger gezegd, dat de heren van Ninove ook bezittingen hadden te Okegem. De tekst die de oudste inlichtingen over Okegem levert komt voor in het stichtingsverhaal van de Ninoofse Sint-Cornelius- en Cyprianusabdij. Een Ninoofse kloosterling noteerde het navolgend verhaal als voorbeeld hoe met Gods hulp zéér veel mogelijk is. "*Op zekere dag trok Boudewijn van Aalst met zijn strijdmacht ten strijde tegen de heer van Ninove. Toen hij na de plundering van Okegem de woningen in brand stak en met zijn buit naar Aalst dacht terug te keren kwamen de gewapende Ninovieters toegesneld, de vaandels van de parochiekerk voorop, om het bezit van hun heer te verdedigen tegen de agressor. Okegem behoorde immers toe aan de heer van Ninove. Boudewijn van Aalst werd gevangen genomen en zijn legertje sloeg op de vlucht*"[5].

Men vermoedt dat het om Boudewijn II van Aalst gaat (er waren drie Boudewijns die elkaar van vader op zoon opvolgden tussen 1046 en 1127) die op 13 juni 1097

---

[5] Rijksarchief Beveren (verder afgekort als R.Bn.), Archief abdij Ninove (verder afgekort als AbN), nr. 5, f° 4.

stierf op kruistocht bij het beleg van Nicea. In dat geval dateert dit voorval van vóór 1096, jaar waarin de naam Okegem voor de eerste maal in een geschreven tekst opduikt.

In de oorspronkelijke tekst van de stichting komt de zinssnede "*dat aan de heer van Ninove toebehoorde*" niet voor[6]. Het werd er in de 17de eeuw aan toegevoegd door de kroniekschrijver van de Ninoofse abdij Godfried Van den Elshout, later pastoor van Okegem. Indien dit verhaal met de werkelijkheid overeenstemt is het een argument om beide mogelijke verklaringen over het ontstaan van 's-graven-propre-dorpen in twijfel te trekken.

Het feit dat Boudewijn van Aalst te Okegem komt plunderen valt niet te rijmen met de veronderstelling dat Okegem zijn eigen bezit was. Daarnaast lezen we dat de heer van Ninove Okegem komt verdedigen. Hieruit mag verondersteld worden dat hij er op zijn minst bezittingen te verdedigen had wat nog niet wil zeggen dat de heerlijkheid Okegem aan de heren van Ninove toebehoorde. Maar de kroniekschrijver uit de 17de eeuw schreef zijn toevoeging niet geheel zonder reden. Er zijn immers nog andere stukken die wijzen op het feit dat "Okegem", of tenminste een deel ervan, aan de heren van Ninove toebehoorde.

Op 5 oktober 1295 verkocht Godfried van Viane, heer van Grimbergen en Viane en echtgenoot van Maria van Perwez, de heerlijkheid Ninove-Herlinkhove aan Gwijde van Dampierre, graaf van Vlaanderen voor de som van 10340 pond parisis. In datzelfde jaar 1295 beleende Gwijde van Dampierre zijn zoon Jan van Namen met de heerlijkheid Ninove-Herlinkhove[7]. In de verkoopakte van Ninove-Herlinkhove werd duidelijk opgenomen dat in de verkoop "Okegem" niet inbegrepen was: "*avons vendut bien et*

---

[6] "*Okeghem qua ad dominum de Ninive pertinebat*".

[7] VANGASSEN Hendrik, *Geschiedenis van Ninove*, Ninove, 1948-1959, 2 dln., deel II, p. 73.

loialement le vile de nieneve le vile derlincove les justices les singnouries et droitures, les maisons, rentes, terres et preis et toutes autres appartenances en queilconques maniere ke elles soient ke nous aviemes u avoir poiemes es dittes villes et es appartenances si avant ke nous les teniemes de notre chier et ameit singneur deseuredit hors mis okenghem, hinghene, ..."[8].

Dat Okegem niet in de verkoop opgenomen was had mijns inziens een andere reden. De bezittingen die niet mee verkocht werden zoals "Okegem", Hingene, en andere waren op dat ogenblik in andere handen. Daarvoor moeten we terugkeren naar de nakomelingen van Godfried van Perwez[9] en zijn vrouw Alix of Adelheid, vrouw van Grimbergen. Deze hadden uit hun verbintenis 5 kinderen:

1. Geraard.
2. Willem gezegd Geraard, heer van Ninove na het overlijden van zijn moeder, van 1250 tot 1259. Hij overleed in 1259 en werd opgevolgd door zijn broer Godfried.
3. Godfried, heer van Ninove, eerst gehuwd met Maria van Oudenaarde, welke vrouw hij verstootte om te trouwen met Felicitas de Traynel, vrouw van Ekeren. Met deze laatste had hij twee kinderen Hendrik van Perwez, heer van Hoboken, Ekeren en Hingene en Alix, vrouw van Hoboken en Ekeren. Beide werden echter niet erkend als wettige erfgenamen, zodat na het overlijden van Godfried in 1264, Ninove overging op zijn zuster Maria.
4. Maria van Perwez gehuwd met Filip, graaf van Viane. Deze hadden 4 kinderen.

---

[8] Frankrijk, Rijsel, Archives du Nord, B 1402 nr. 3751. "hebben goed en loyaal verkocht Ninove en Herlinkhove met justitie, heerlijke rechten, huizen, renten, landen en weiden en alle andere... met uitzondering van Okegem...".

[9] BUTKENS F. Christophre, *Trophées tant sacrés que prophanes du duché de Brabant*, La Haye, 1724-1726, 4 delen, deel I, p. 31 en 642.

5. Ade van Perwez gehuwd met Geraard van Marbais. Ade wordt bij Butkens Alix genaamd. Alix en Adelheid schijnen synoniemen te zijn.

Uit de titels blijkt dat Hingene bij de kinderen van Godfried en Felicitas opgesomd staat. Het zijn waarschijnlijk allodiale bezittingen. Vermoedelijk volgde de bezitting (te) Okegem dezelfde wegen. Hendrik, zoon van Felicitas, overleed ongehuwd. De heerlijkheid Hoboken ging na de dood van zijn moeder over op Aleidis (Alix, Adelheid) van Perwez, dochter van Felicitas. Deze deed haar blijde intrede te Hoboken in 1284. Ze bleef ongehuwd, na haar dood kwamen de heerlijkheden Hoboken en Ekeren in het bezit van haar tante, langs vaders zijde, Ade van Perwez[10].

Inderdaad, op 11 juli 1299 doet Ade van Perwez en Bruech, op verzoek van Gwijde van Dampierre, manschap aan Jan van Namen, zoon van Gwijde van Dampierre voor Okegem "*de le terre de oukeghem*"[11]. Volgens de tekst was Okegem in haar bezit gekomen na het overlijden van haar *suer* Aelis. Ade was op dat ogenblik reeds weduwe van Geraard van Marbais. Geraard overleed immers vóór 1283. Zijzelf overleed na het jaar 1300, in dat jaar deed ze trouwens nog een schenking aan het convent van Oudergem bij Brussel. In 1310 kon de abt van Villers, als testamentuitvoerder, overgaan tot de verdeling van de nalatenschap na bijiegging van een geschil met Geraard VI van Marbais, burggraaf van Brussel.

Uit haar huwelijk met Geraard V van Marbais waren geen kinderen voortgesproten. De heerlijkheden Marbais,

---

[10] DIERICKX Hendrik, *Geschiedenis van Hoboken*, Antwerpen, De Sikkel, 1954, 391 p., p. 30-31.

[11] Frankrijk, Rijsel, Archives du Nord, B 498 nr. 4223. Volgens het woordenboek Oud-Frans is *suer* = zuster en *suere* is schoonvader of schoonmoeder. Aangezien Ade alias Alix geen zuster Alix heeft maar wel een nicht Alix moeten we in die richting zoeken. Het feit dat ze ook de andere goederen erft van haar nicht maakt de veronderstelling bijna zeker.

Bruecq en Gosselies kwamen in handen van Hendrik van Marbais, broer van Geraard, en de heerlijkheid Perwez ging, men weet niet hoe, over op Ermengarde van Cleve, vrouw van Hoorne, die het in 1312 in leen hield van de hertog van Brabant[12].

Deze Ermengarde was de tweede vrouw van Geraard, heer van Hoorne, Altena, Weert en Perwez. Tevoren was hij gehuwd geweest met Joanna van Leuven gezegd van Gaasbeek. We veronderstellen, het kan bijna niet anders, dat via Ermengarde "Okegem" eveneens in het bezit kwam van Geraard van Hoorne.

Geraard van Hoorne schonk op 1 januari 1307 (n.s.) "het goed te Okegem" aan zijn neef Robbrecht van Gore[13], vermoedelijk als huwelijksgeschenk. Robbrecht huwde immers met Ivette van Ekeren in 1306.

Na 1307 raken we het spoor kwijt van deze schenking. Nergens vinden we nog enig gegeven dat wijst op het bezit van een domein te Okegem door de afstammelingen van Robbrecht van Gore. Meer zelfs, binnen de Okegemse ruimte zien we nergens een plaats voor een derde domein. Twee domeinen en grootgrondbezitters konden we identificeren, een derde dat dan nog leen was van de graaf van Vlaanderen is onvindbaar. Vergeten we immers niet dat in 1295 Willem van Okegem leenman wordt van de graaf van Vlaanderen, vier jaar voor het leenverhef van Ade van Perwez. Het blijft voor het ogenblik een raadsel.

---

[12] PILLOY-DUBOIS R., *La seigneurie de Marbais du XIe au XVIe siècle*, Villers-la-Ville, 1973, 145 p., p. 76.

[13] Frankrijk, archief Rijsel, B 1548 nr. 4556.

Heren "van Okegem" in de 12de eeuw?

Vóór 1638 waren eerst de graven van Vlaanderen en nadien de landsvorsten heer van Okegem. Nochtans vinden we in verscheidene archieven, en vooral in het archief van de Ninoofse abdij, enkele namen van personen met de toevoeging "van Okegem". Waren deze personen dorpsheer te Okegem? Uiteraard niet, maar toch vereist dit heel wat uitleg.

Over de naamgeving in de Middeleeuwen moeten we eerst wat uitweiden. De gebruiken inzake het geven van namen verschilde wezenlijk met onze huidige gewoonten. Nu is de familienaam de stam waarvan iemand afstamt, de voornaam maakt het onderscheid tussen de individuen. In de Middeleeuwen was de belangrijkste naam degene die we tegenwoordig als voornaam betitelen en de familienaam was eertijds een "bijnaam"[14].

In de eerste helft van de 11de eeuw beginnen de voornamen verbonden te worden aan een plaatsnaam. Dit gebruik zal in de loop van de 11de eeuw algemeen worden en ieder persoon van enig belang wordt aangeduid als A (persoonsnaam) van B (plaatsnaam). Later blijkt dan dat de aldus aangeduide lieden zeer dikwijls heer te zijn van de plaats die met hun voornaam verbonden is. Dit geldt natuurlijk alleen maar indien de genoemde getuigen familiehoofden zijn. Hun aanverwanten worden immers, zonder heer van de plaats te zijn, met dezelfde toenaam genoemd. Op het einde van de 11de eeuw is de toestand duidelijk. De edelen bezitten goederen op de plaats waarvan zij de naam dragen, soms het hele dorp, maar ook elders, dikwijls heel

---

[14] DE LIEDEKERKE R., *Les Rasse*, Desclée De Brouwer, 1961, p. 350.

ver van het centrum. Deze goederen waren allodiaal of feodaal. Met hun allodia of eigen gronden konden de edelen doen wat ze wilden. Ze kunnen ze vrij verdelen, verkopen of wegschenken. Leenmannen kunnen dat niet. Zonder toestemming van de leenheer kunnen ze niet vervreemden[15].

De oudste vermeldingen van personen met de toenaam "van Okegem" dateren uit de 12de eeuw. We sommen ze hier op. **Geraard van Okenghem, de kaalkop** (=calvus) verkocht omstreeks het jaar 1142 drie dagwand land in Ruibroek bij Winterdal aan de abdij van Ninove[16].

In 1167, dertig jaar na de stichting van de Ninoofse abdij, bekrachtigt Filips, graaf van Vlaanderen, een oorkonde van Geraard van Ninove en zijn echtgenote Mathilde waarin de bezittingen van de abdij opgesomd en erkend worden. Onder de eigendommen van de abdij staan 4 bunder grond afkomstig van **Reinsuendis van Okengem** en haar zoon **Walter**[17].

Bij een schenking van Geraard van Schendelbeke in 1179 was **Egericus van Okengem** getuige[18].

---

[15] WARLOP E., *De Vlaamse adel vóór 1300*, Familia et Patria, 1968, 3 dln., deel I, p. 92-93.

[16] R.Bn., AbN, nr. 5 f° 14v°.

[17] DE HEMPTINNE T. en VERHULST A., m.m.v. DE MEY L., *De oorkonden der graven van Vlaanderen (juli 1128 - sept. 1191)*, II Uitgave, band I, Brussel, Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, 1988, 525 p., p. 437.

[18] R.Bn., AbN, nr. 5 f° 77. Eggerik is een zelden voorkomende naam. In het werk over de Vlaamse adel van E. Warlop komt de naam enkel voor in het huis van Schendelbeke, nergens elders. Eggerik, heer van Schendelbeke, wordt vernoemd in de charters van de abdij van Ename tussen 1162-1166. De heren van Schendelbeke waren op zeker ogenblik ook heren van Rideve. Op basis van deze vaststellingen kan er een band verondersteld worden tussen Schendelbeke, Rideve en Okegem. In 1156 wordt een Eggericus, *villicus*, vernoemd die eveneens afstand doet van een tiend te Okegem. Mogelijk is deze Eggerik meier van Okegem en als zodanig te identificeren met de voornoemde Egericus van Okegem.

In 1180 verkocht Walter Hawel, heer van Ledeberg, met instemming van zijn vrouw Lutgard en zijn zonen Willem, Zeger en Hawel en met toestemming van de leenheer Hendrik van Asse, van wie deze tiend in leen gehouden werd, twee schoven van de tiend van Pamel gelegen op de Vlaamse oever aan de abdij van Ninove. In datzelfde jaar erkende Walter Hawel dat het recht dat **Walter van Okegem** bezat om de tiend van Pamel te verzamelen niet van hem in leen gehouden werd maar dat de kerk en de *persona* van Pamel sedert de oudste tijden de ware eigenaars waren[19].

In 1181 wordt **Godscalcus van Okenghem** vernoemd als getuige bij een schenking van Walter Faitir van Denderhoutem en diens kinderen Zeger en Willem[20].

In 1185 was er een geschil tussen de abdij van Ninove en Willem van Ledeberg over de tienden van Pamel en Ledeberg. Het geschil werd bijgelegd door scheidsrechters en op schrift gesteld. Getuigen waren bij het verlijden van deze akte **Niclaas en Walter van Okeghem**[21].

In 1193 wordt **Walter van Okengem** vriend genoemd van Gozewijn van Suven naar aanleiding van een overeenkomst tussen deze en Walter van Malbroc[22]. Dezelfde Walter wordt ook tezamen met anderen als "man" van de abdij van Ninove vernoemd[23]. In deze akte treedt ook **Gozewijn van Okengem** op als getuige[24].

---

[19] Ibidem, f° 82v°.

[20] Ibidem, f° 89. In 1156 schenken Godscalcus en zijn broer Anselmus 2 bunder grond te Rideve (ibidem, f° 26). Ze zijn broers van Amelricus en Walter. Godescalcus zou dus afkomstig kunnen zijn van Rideve.

[21] Ibidem, f° 112.

[22] Ibidem, f° 151.

[23] Ibidem, f° 152, "homines".

[24] Ibidem, f° 152, "Gosin de okengem".

In 1194 is Walter van Okengem getuige van de schenking van Faitra, die gronden schenkt bij Wolput te Pamel aan de abdij van Ninove[25].

In 1195 wordt Rubin van Okenghem als getuige vermeld bij een schenking van een zekere Aleidis[26].

In 1196 doet Willem van Stenkerca, in het hospitaal te Ninove, een schenking aan de abdij van Ninove. Hij schenkt er zijn recht in de 'verkleinde molen' van Pollare. Als getuigen treden Gozewijn en Walter van Okengem op. Van Walter wordt gezegd dat hij de schoonvader is van de schenker[27].

Gozewijn van Okengem is in 1196 aanwezig als getuige wanneer Hendrik en Diederik, zonen van Woricus van Denderleeuw, hun instemming betuigen met de schenking die hun vader deed aan de abdij[28].

Het daaropvolgende jaar 1197 treedt Gozewijn van Okengem op als getuige bij een schenking van 6 dagwand land te Bakergem door Raas van Gavere en zijn vrouw Claricia aan de abdij van Ninove[29].

In 1197 schenkt de graaf van Vlaanderen de tiend van Voorde aan de abdij van Ninove nadat Bertha van Steenhuize en haar zonen er afstand van deden. Gillis, heer van Boelare en van Silly, erkende de schenking. In de lijst van getuigen vinden we Walter van Okenghem terug[30].

In het jaar 1200 komt Raas van Gavere tussen bij een ruil van zijn leenman, ridder Zeger (Sohier) van Hollebeke, met de abdij van Ninove. De abdij verkreeg de tiend van

---

[25] Ibidem, f° 157.

[26] Ibidem, f° 161.

[27] Ibidem, f° 171.

[28] Ibidem, f° 172.

[29] Ibidem, f° 176; DE SMET J.J., *Codex diplomaticus abbatiae Ninoviensis*, in: *Corpus Chronicorum Flandriae*, Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, reeks in 4°, Brussel, 1941, p. 751-983, p. 811.

[30] Ibidem, f° 183; DE SMET J.J., o.c., p. 812.

Woubrechtegem, voorheen in het bezit van Zeger, in ruil voor 4 bunder grond. Getuige bij deze ruil was **Gozewijn van Hockengem**[31].

In 1202 gebeurde er een zeer omvangrijke ruil van gronden tussen de abdij van Ninove en Willem van Ledeberg. In de ruil is 3 bunder grond te Eversem begrepen die van oudsher aan de kerk van Pamel toebehoorde. Beide partijen roepen een aantal getuigen op om de akte te bezegelen. De abdij doet beroep op **Niclaas en Walter (Galteri) van Okengem**[32].

In 1202 is **Walter van Okengem** nogmaals getuige, als man van de abdij, bij de verkoop en het in leen geven van 4,5 bunder grond te Schendelbeke aan Arnoldus de Loia[33].

In 1209 doen ridder **Impinus van Okenghem** en zijn kinderen afstand, voor een periode van 12 jaar met recht van terugkoop, van het recht dat ze bezitten in de tiend van Lombeek en Strijtem aan de abdij van Ninove. Raas van Gavere, zijn leenheer, van wie hij de tiend in leen hield, bekrachtigde de overeenkomst[34].

In 1210 erkennen Raas van Gavere en zijn vrouw Claricia de rechten van de abdij van Ninove op de tiend te Liedekerke. Tegelijkertijd regelt hij ook het geschil tussen de abdij en de ridders Niclaas en Gozewijn van Okenghem over de heffing van de tiend op hun gronden[35].

---

[31] DE SMET J.J., o.c., p. 818.

[32] DE SMET J.J., o.c., p. 823. Zie ook de akte p. 894, gedateerd door De Smet circa 1245. Deze laatste akte is de bijlegging van het geschil tussen Willem van Ledeberg en de abdij, de akte is niet gedateerd. Maar het is duidelijk dat de ruil van gronden in 1202 een gevolg is van voorgaand akkoord en de bijlegging van het geschil. Niclaas en Walter van Okegem zijn ook in deze fout gedateerde akte getuigen.

[33] DE SMET J.J., o.c., p. 824.

[34] DE SMET J.J., o.c., p. 824.

[35] DE SMET J.J., o.c., p. 826, "*pro decima terrae Nicolai de okenghem et Gozuini militum*".

In 1211 getuigt ridder Impinus van Okenghem in de overdracht van het recht dat Boudewijn Rad in de tiend te Lombeek bezat aan de abdij van Ninove. Raas van Gavere bekrachtigde de overdracht[36].

In 1211 is Walter van Okengem tweemaal getuige bij akten waarbij zijn leenheer Geraard van Grimbergen betrokken is. De eerste maal is dat in een akte ten gunste van de abdij van Grimbergen[37]. Een tweede maal is dat op 3 september 1211. Toen verkocht Florent, abt van de abdij van Cornelimunster aan Geraard van Grimbergen 60 bunder bos te Puurs[38].

Samenvattend kunnen we volgende lijst opmaken:
Geraard, bijgenaamd kaalkop, ca. 1142
Reinsuendis, 1167
Walter, leenman van Geraard van Grimbergen, man van de abdij van Ninove, 1167 (als zoon Reinsuendis), 1180, 1185, 1193, 1194, 1195, 1196, 1197, 1202, 1211
Eggerik, 1179
Godscalcus, 1181
Niclaas, 1185, 1202, 1210
Gozewijn, 1193, 1196 (2 maal), 1197, 1200, 1210
Rubin, 1195
Impinus, leenman van Raas van Gavere, 1209, 1211

Het is dus overduidelijk, in de bronnen van de 12de - begin 13de eeuw worden enkele vooraanstaanden van Okegem geciteerd. Bij geen enkele van de personen staat er als toevoeging "heer van Okegem". Heer van Okegem

---

[36] DE SMET J.J., o.c., p. 828.

[37] VERBESSELT J., *De oudste Brabantse adel en feodaliteit*, in: *De adel in het hertogdom Brabant*, Brussel, UFSAL, 1985, p. 9-43, o.c., p. 39.

[38] DE MARNEFFE E., *Cartulaire de l'abbaye d'Afflighem*, Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique, Leuven, 1894-1901, p. 353.

zijn ze allerminst, wel hebben ze waarschijnlijk te Okegem omvangrijke bezittingen. Deze personen zijn als leenman in dienst van adellijke heren uit de onmiddellijke omgeving.
Van Walter van Okegem weten we dat hij tot het gezelschap van Geraard van Grimbergen, heer van Ninove, behoord en zijn leenheer volgt op zijn verplaatsingen. Impinus van Okegem kreeg van de heer van Liedekerke, zijn leenheer, een deel van de tienden van Borchtlombeek in leen[39]. Heren die ridders in dienst hadden, zorgden voor hun onderhoud. De ridder moest voor de heer, die hem gronden en andere goederen ter beschikking stelde, krijgsdienst te paard verrichten. Het feit dat ze ridder genoemd worden is geen aanwijzing voor het behoren tot de adel. Er waren bij de ridders edelen en niet-edelen[40]. Allen hadden ze de ridderslag ontvangen en mochten de titel *dominus* of heer vóór hun naam dragen. Niet-edele ridders hadden oorspronkelijk verplichtingen zoals andere vrije lieden. Omstreeks het jaar 1200 schijnen ze reeds een trapje hoger te staan.

Enkele van de hoger genoemde personen treden op als getuige voor de abdij van Ninove. Ze worden er "man"

---

[39] In mei 1286 droeg Raas van Gavere, heer van Liedekerke, zijn allodium te Lombeek over aan Jan van Namen en nam het van deze terug als leen. In totaal ging het om 34 bunder land, 4 bunder weide, 265 bunder bos, 8 lb. jaarlijks in renten, beste hoofd op 48 huizen. In Lombeek had Raas 13 leenmannen: Hendrik De Keghele (Henris le keghele), heer Walter Bosc (mesire Watiers Bosc), Walter zoon van Hendrik De Vos (Watiers fius Enriquai le Vos), Claas Van de Steene (Clais de le stiene), Bosc van Wambeke (Bosc de Wambeke), Giles li Stune, kleine Claas van Lombeke (li petis clais de lombeke), Daniaus van Lombeke, Jan van Erpe, Willem van Ledeberg, Zeger de Zemmese, Clementia de Zemmese, Helewis dochter van wijlen Jan le Fourbisseur (DE REIFFENBERG, e.a., *Monuments pour servir à l'histoire des provinces de Namur, de Hainaut et de Luxembourg*, tome I, Brussel, 1844, p. 220-222).

[40] WARLOP E., o.c., p. 387-391.

genoemd. Het is niet uitgesloten dat ze eveneens verplichtingen hadden ten opzichte van de abdij.

Veel schenkingen aan geestelijke instellingen zoals abdijen gebeurden met de bedoeling dat de monniken voor het zieleheil van de schenker zouden bidden. De abdij van Ninove heeft op deze voorwaarde veel schenkingen weten te verwerven. Om deze verplichtingen te kunnen uitvoeren legden deze instellingen registers aan waarin de namen van de weldoeners opgetekend werden. Per dag werden een aantal personen opgesomd. Meestal werden de weldoeners op hun sterfdag herdacht. In het obituarium, zoals dit register genoemd werd, schreef men ook de namen van overledenen van de eigen kloostergemeenschap en van verwante abdijen. Uiteraard werd dit register regelmatig aangevuld. In de Ninoofse abdij was een dergelijk register ook in gebruik. Er zijn er twee bewaard gebleven in het archief van de abdij[41]. We pikken er de namen van de "van Okegem" uit evenals de namen met de toevoeging "heer van Okegem".

Op 25 februari baden de kloosterlingen voor Amelrik, heer van Okegem en Steenhuize, die in 1155 (sic) aan de abdij een tiend te Okegem schonk voor zijn eigen zielenheil en dat van zijn familie. Amelrik schonk volgens het obituarium ook het visrecht in de Dender. Deze Amelrik deed inderdaad in 1156 aan de abdij een schenking van een tiend te Okegem maar nergens staat vermeld dat hij heer van Okegem was. Deze tekst is niet aanwezig in het oudste obituarium en werd dus toegevoegd bij de opmaak van het nieuwe register in 1652.

---

[41] R.Bn., AbN, nr. 8, register uit de 12de -13de eeuw. In 1652 werd een afschrift van dit register gemaakt door frater Franciscus Charité (archiefnummer 11). In dit laatste register werden allerlei toevoegingen bijgeschreven die berusten op een interpretatie van de kloosterlingen en die als zodanig niet uit de originele akten af te leiden zijn.

Op 9 april werden ridder Willem van Okengem en zijn zusters Catharina en Ada herdacht.

Op datum van 21 april voegde abt De Moor in de 17de eeuw eigenhandig een notitie in. "1201 herdenking Hermengardis adellijk vrouw van Okeghem en haar zoon Roland die ons een zeker recht gaven te Eversem". Wanneer we naar de akte van 1201 gaan kijken vinden we daar een akte van Boudewijn IX, graaf van Vlaanderen, die als voogd van de abdij een opsomming geeft van de eigendommen van de abdij[42]. Er wordt slechts een schenking van Rudolf van Haaltert te Eversem vermeld. Het is mogelijk dat de akte waarop deze notitie steunt is verloren gegaan, maar het blijft zo goed als uitgesloten dat het hier om een "vrouw van Okegem" gaat.

Op 14 augustus werd in de abdij te Ninove Willem van Okeghem herdacht. Ik vermoed dat hier pastoor Willem van Okegem herdacht wordt. In 1184 schonk Mathilde, echtgenote van Geraard van Grimbergen, heer van Ninove, voor haar zieleheil aan de abdij 2 bunder eigengrond (allodium) bij Ter Schoor, de vijfde schoof en al haar recht op 9 bunder erfgrond te Herlinkhove. Onder de zeer talrijke getuigen staat ook, naast andere pastoors, de pastoor van Okegem Willem van Okenghem. Dezelfde pastoor wordt ook nog vernoemd in 1188[43].

Op 2 november staat de datum 1218 met de herdenking van een edel man Radolfus, heer van Okegem, die ons zijn bezitting te Pamel schonk. In het abdijarchief vonden verder geen sporen van deze Radolfus, zodat we vermoeden dat deze naam eveneens een foutieve toevoeging uit de 17de eeuw is. In het oudste obituarium uit de 12de - 13de eeuw komt deze naam trouwens niet voor.

---

[42] R.Bn., AbN, DE SMET J.J., nr. XCI "*terre quod rodulfus de haltra in elemosinam apud eversenghem donavit*".

[43] Ibidem, f° 110 en 136.

Op 13 november werd ridder Willem van Okeghem herdacht. Op deze Willem komen we nog terug wanneer we handelen over de heren van Okegem in de 13de en 14de eeuw. Van deze ridder bleef immers het testament bewaard in het abdijarchief.

Ter volledigheid vermelden we ook nog andere personen die duidelijk te Okegem kunnen gesitueerd worden op basis van de toevoeging aan hun naam. Zo treedt een zekere **Arnold Eversenghem** als getuige op bij een schenking van Walter van Drongen, zijn vrouw en kinderen, aan de abdij van Ninove[44].

Walter de Scora, van het hof ter Schoor, in de 12de eeuw hoeve van de abdij van Ninove op Okegems grondgebied komt in de charters voor als getuige in 1196, 1197 en 1214[45].

In 1184 en 1185 is **Walter de Truba** (ook Trubo), dus Walter Van der Triepen, getuige bij akten ten gunste van de abdij[46].

Het feit dat noch Walter de Scora noch Walter de Truba noch Walter van Okegem tegelijkertijd in een akte als getuige optreden doet het vermoeden rijzen dat we mogelijk met eenzelfde persoon te doen hebben. Dit is echter een pure veronderstelling, die niet verder kan onderbouwd worden.

Het zoeken van verwantschappen tussen hogergenoemde personen is onbegonnen werk, er is trouwens maar één maal een dergelijke relatie aangegeven namelijk tussen Reinsuendis en haar zoon Walter. Over het algemeen rekent men met een nieuwe generatie om de 30 jaar zodat we hier namen terugvinden van een drietal generaties.

---

[44] Ibidem, f° 89.

[45] R.Bn., AbN nr. 5 f° 174, 181; DE SMET J.J., o.c., nr. CX.

[46] Ibidem, f° 104, 114.

"Heren" te Okegem in de 13de en 14de eeuw

In 1211 stoppen plotseling de vermeldingen van "van Okegem". Met uitzondering van de pastoors Petrus van Okegem (1271) en Simon van Okenghem (1299) en een kanunnik Joannes van Okeghem (1339) vinden we in de charters geen gegevens meer.

Op 9 augustus 1249 maakte **Willem, gezegd de la Vort** zijn testament[47]. In het afschrift in het cartularium, bewaard in het archief te Mechelen, staat bij deze schenking als titel "testament van **Willem van Okegem**". Het is geen latere toevoeging zodat de titel dateert uit het begin van de 14de eeuw, datum van opmaak van het cartularium.

Willem van de Voorde doet op het einde van zijn leven verscheidene schenkingen aan familieleden en aan geestelijke instellingen, waaronder de abdij van Ninove. Vandaar dat het charter terechtkwam in het archief van de abdij. Willem overleed waarschijnlijk ongehuwd, vrouw noch kinderen worden in zijn testament vermeld. Zijn familie kan gereconstrueerd worden op basis van de vermelding in het testament.

Willem van de Voorde of van Okegem betitelt zichzelf niet als heer of ridder. Nochtans voegde Willem helemaal op het einde van zijn testament een paragraaf toe, dit zoals hij zelf verklaard op aanraden van zijn broer Gillis en zijn oom Walter. Willem reserveerde daar een som geld om restitutie te doen voor alles wat hij onrechtmatig ontving *in tornooien* en elders. Hij nam dus zeker deel aan steekspelen

---

[47] R.Bn., AbN, doos supplementen anno 1249; Aartsbisschoppelijk archief Mechelen fonds abdij Ninove nr. 2, f° 26-27. De volledige tekst staat in bijlage in het te verschijnen boek.

en gevechten die in deze periode erg populair waren bij de ridderschap.

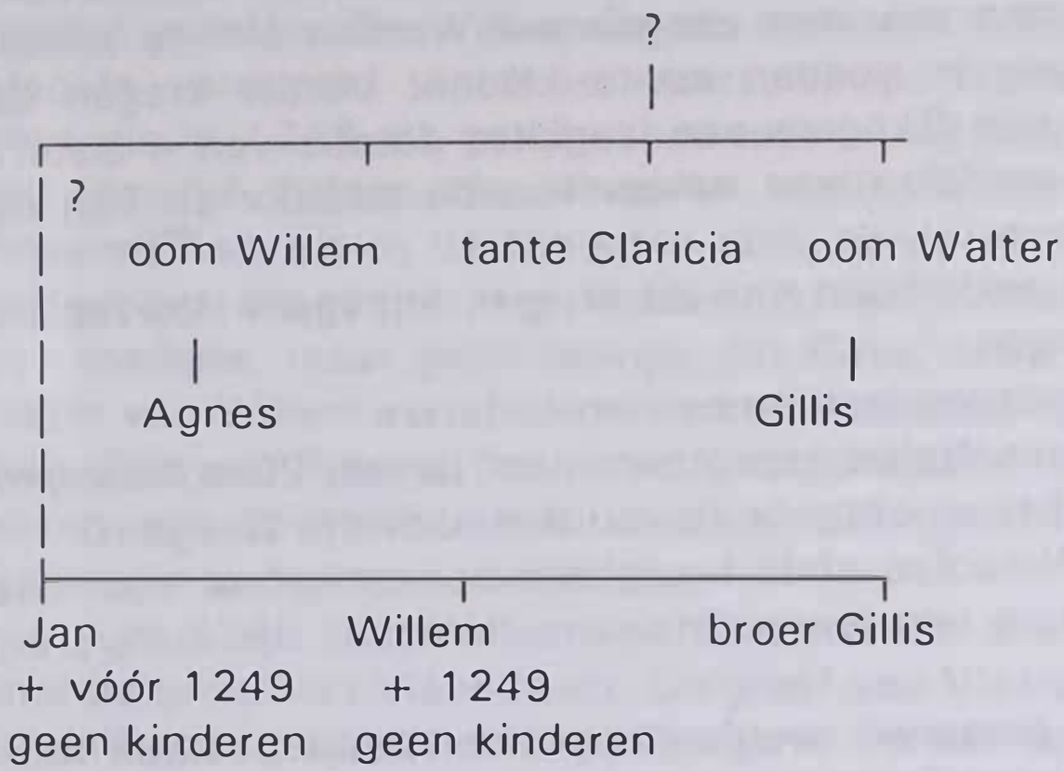

Voortgaande op de omvang van zijn giften was Willem van de Voorde een bemiddeld man. Bovendien bewijst zijn testament dat hij meer was dan een lokaal machtige. Hoe zijn anders de giften te verklaren aan de hospitalen van Herzele, Geraardsbergen en Brussel, aan de predikheren van Leuven en Gent, aan de minderbroeders te Leuven, Brussel en Gent, aan de abdijen en kloosters van Ninove, Affligem, Moorsel en Geraardsbergen, aan de kerkfabrieken van Denderhoutem, Liedekerke en Meerbeke?

De instellingen en inwoners van Okegem werden nochtans het meest begunstigd:

- De pastoor kreeg 2 dagwand landbouwgrond op de plaats Bredebos voor het doen van jaargetijden voor zijn ouders, zijn broer Jan en hemzelf. Verder kreeg hij nog jaarlijks 2 maten tarwe en 5 witte schellingen in geld.
- De kerkfabriek kreeg 1 dagwand grond naast de voorgaande gelegen om de olielamp in de kerk brandend te

houden. De kerkfabriek kreeg nog 2 dagwand land op de plaats Winterdal.
- De armentafel kreeg een perceel weide in de Veldenbroek. De inkomsten moesten aangewend worden om de armen van Okegem te voeden en te kleden. Verder kregen de weduwen van Okegem een jaarlijkse dotatie van 4 sisters tarwe, te verdelen met advies van de pastoor en van de kerkmeesters.
- Voor het onderhoud van de brug te Impegem voorzag hij 10 schellingen.
- De koster kreeg jaarlijks een razier tarwe.
- Zijn dienaar Walter kreeg een maat tarwe, 20 schellingen in geld en het vruchtgebruik van een hoeve te Okegem.

De Ninoofse abdij kreeg een bunder grond voor het opdragen van een jaargetijde voor hemzelf, zijn ouders en zijn broer.

Drie personen werden nog afzonderlijk bedacht met een gift: frater Zeger van de Ninoofse abdij, Niclaas Bliec en Bongarde, inwoners van Okegem.

Zijn broer Gillis was zijn universele erfgenaam. Hij betuigt uitdrukkelijk zijn instemming met de lijst van schenkingen. Gillis erfde van zijn broer een tiend te Erpe. Zijn tante Claricia en zijn neef Gillis, zoon van zijn oom Walter, kregen elk 100 schellingen, zijn nicht Agnes, dochter van zijn oom Willem, kreeg 40 schellingen.

Het bezit van de tiend te Erpe levert voorlopig geen verdere duidelijke banden op met de heren van Erpe. In 1249 is een zekere Gozewijn heer van Erpe[48]. Die banden hebben nochtans bestaan. In 1371 verkocht de heer van Erpe de heerlijkheid Idevoorde aan Jan van der Moere. De overeenkomst van de namen Gozewijn te Okegem en Erpe eind 12de en begin 13de eeuw valt eveneens op.

---

[48] LIESSENS G., *Bezittingen van religieuze instellingen in Erpe-Mere. Het klooster van Groot-Bijgaarden*, in: *Mededelingen van de Heemkundige kring van Erpe-Mere*, 36, 1996, p. 5-14, p. 8.

Het testament van Willem van de Voorde alias van Okegem staat volledig op zich. Er zijn geen aanwijsbare voorouders en ook de erfgenamen kunnen moeilijk geplaatst worden. De Walter die als oom van Willem van de Voorde vernoemd wordt is waarschijnlijk Walterus de la Vort die in 1248 als getuige optreedt bij de bijlegging van het geschil tussen de Ninoofse abdij en Geraard van Beveren[49] en die in de Ninoofse abdij herdacht werd op 7 september als Walter van Rideve. Ik heb evenzeer sterke vermoedens, maar geen bewijs, dat Gillis, broer en erfgenaam van Willem van de Voorde kan vereenzelvigd worden met Gillis van Rideve. Deze treedt verscheidene malen op in akten van de abdij van Ninove. In 1251 stichtte hij een kapelanie in de kapel van Rideve.

In 1295 sluit Willem van Okegem een overeenkomst met de graaf van Vlaanderen. De graaf van Vlaanderen was zoals hoger gezegd heer van Okegem. Op dat ogenblik zijn er minstens twee grootgrondbezitters te Okegem. Eén van deze twee is de voornoemde Willem van Okegem. Achter "van Okegem" schuilt een andere naam, die we niet konden achterhalen, mogelijks was er een zekere verwantschap met het huis Grimbergen-Asse.

De overeenkomst is duidelijk een stap naar de heerschappij te Okegem. Willem van Okegem is op 17 mei 1295 te Geraardsbergen. Op die dag wordt er namelijk een akte verleden waarin ridder Willem van Okegem zijn woning en 10 "*livrees*" of bunder van zijn eigen goederen belooft in leen te houden van de Gwijde van Dampierre, graaf van Vlaanderen en markgraaf van Namen. In ruil schenkt de graaf hem de boeten tot 10 schellingen gevonnist te Okegem, boeten die normaal aan de graaf toekomen[50]. Willem verliest geen gronden, hij staat privé-bezit af aan de graaf van Vlaanderen maar hij krijgt de gronden onmiddellijk

---

[49] DE SMET J.J., o.c., p. 904.

[50] In bijlage van het boek volgt de volledige tekst van het charter.

terug, weliswaar als leen, dus onder een andere juridische vorm.

Het leenstelsel berustte op een contract tussen twee vrije mannen, waarin de ene (man) beloofde een andere (heer) te volgen en bijstand te verlenen vooral in de oorlog. De heer gaf aan zijn man en dit oorspronkelijk voor de duur van zijn leven, landerijen. Een leen was niet noodzakelijk een perceel grond. Het kon ook een ambt zijn zoals bijvoorbeeld de meierij van Okegem. Deze goederen noemde men leen, vandaar de benamingen: leenheer en leenman[51].

Het sluiten van deze overeenkomst ging met een zekere plechtigheid gepaard. Voor Willem van Okegem verliep die waarschijnlijk als volgt. Hij verscheen voor de graaf van Vlaanderen, zijn heer, die omringd was door zijn andere leenmannen, om "manschap" te doen. Hij legde zijn gevouwen handen in de handen van graaf Gwijde die ze omsloot. Daarop zoende Willem de graaf en legde hij daarna de eed af met de hand op de Heilige Schrift of op relikwieën. Vanaf dat ogenblik behoort ridder Willem van Okegem tot het gezelschap van de graaf. Hij wordt zijn huisgenoot (huusghenote) genoemd.

Deze vrijwillige onderdanigheid bracht voor de leenmannen niet alleen de verplichting mee om hun heer te volgen in de strijd, maar hem ook in alle omstandigheden ter zijde te staan met raad en daad. In het register van lenen van de Burcht van Ninove, opgemaakt in het jaar 1443, worden de plichten van de leenman omschreven. Er staat letterlijk dat de leenmannen verplicht zijn op bevel van de heer op te trekken met hun huisgenoten waarheen de heer hen stuurt en dit zowel in oorlog als in andere omstandigheden. Wanneer dit bevel in strijd was met de gebruiken of met zijn eer kon de leenman weigeren het

---

[51] VANGASSEN H., o.c., p. 13-15.

bevel op te volgen. Wederzijds was de leenheer zijn mannen hulp en bijstand verschuldigd.

Reeds in de 14de eeuw was het leenstelsel in verval. Oorspronkelijk verviel het contract tussen leenheer en leenman met de dood van de leenman en kwam het leen terug in bezit van de leenheer. Nadien werd het gebruikelijk dat het leen overging op de oudste mannelijke erfgenaam. In het contract van Willem van Okegem met de graaf van Vlaanderen staat de clausule en voorwaarde dat het leen zou overgaan op zijn erfgenamen. Zijn erfgenamen zouden eveneens in het bezit blijven van het recht op boeten lager dan 10 schellingen te Okegem gewezen.

Ieder leenhof had zijn eigen gebruiken en reglementen waarnaar een leenman zich moest schikken[52]. Lenen gehouden van het grafelijk Leenhof Ten Stene te Aalst, en de heerlijkheden Okegem (vanaf 1638) en Idevoorde waren in dat geval, mochten niet verkocht worden zonder toestemming van de leenheer. Te Ninove, in het Leenhof van de Burcht, waarvan een aantal lenen te Okegem, waaronder de meierij van Okegem, afhingen was dergelijke vergunning niet nodig. Een leen kon dus verkocht worden, men kon er een hypotheek op nemen, men kon het mits toestemming, verdelen. Lenen waren verhandelbaar. Het leidde tot een grote versnippering van leengronden waarbij men leenmannen en achterleenmannen creëerde. Betwistingen inzake het bezit van lenen werden beslecht voor het Leenhof waar de "huisgenoten" rechter waren.

Door de overeenkomst werd Willem van Okegem de vertegenwoordiger van de graaf van Vlaanderen te Okegem. Zoals uit later bronnen blijkt was hij meier van

---

[52] Zie b.v. *Costumen der stede ende poort mitsgaders den leen-hove van de burcht van nineve, Gent*, 1771; en *Costumen van de twee Steden ende lande van Aelst, 1771*.

Okegem met bevoegdheid om een prater (veldwachter) te benoemen.

Willem verbleef op het hof te Voorde. In 1295 was dit hof reeds in twee delen gesplitst: het hof te Voorde en het hof te Idevoorde. Het hof te Voorde was het belangrijkste in oppervlakte, het hof te Idevoorde lag er pal naast en is in oppervlakte de helft van het hof te Voorde. Beide hoven komen voort uit één domein. Het hof te Idevoorde is vermoedelijk het erfdeel geweest van een jongere erfgenaam.

Voor de naam Idevoorde hebben we verscheidene mogelijke verklaringen. Ide is een persoonsnaam, een vrouwennaam, en kan verwijzen naar een bezitster met die naam. Ik ben echter meer geneigd om het wat verder te zoeken. De oudste schrijfwijzen zijn Ydenvoorde, Yvoorde. Y is in optellingen twee. We kunnen dus lezen: het tweede Voorde, wat gezien de nabije ligging van beide hoven me zeer aannemelijk lijkt. Een andere verklaring is: volgens De Vries is 'ie of ij' een naam voor wateren en voorde een doorwaadbare plaats, de woordvolgorde klopt echter dan niet.

Willem van Okegem zit op de grootste hoeve: het hof te Voorde. Deze is eigen bezit, hij int een aantal renten en cijnzen en is de belangrijkste man in het dorp door zijn functie van meier.

Het tweede hof is in handen van Ermengardis van Rideve gehuwd met Hugo van Burst. Ze verkreeg het eigendom na de dood van haar zuster Margareta, zeker vanaf circa 1270. We weten dat ridder Hugo van Burst (ook Borst, Burste, Buerste), baljuw was van het Land van Aalst in de periode 1304-1305[53]. Een zeer hoge functie die van hem de vertegenwoordiger maakte van de graaf

---

[53] NOWE H., *Les baillis comtaux de Flandre des origines à la fin du XIVe siècle*, Brussel, 1929, 633 p., p. 392, hij vermeldt hem op p. 383 als baljuw van Ieper circa 1327.

van Vlaanderen in het Land van Aalst. Hij is het hoofd van het Leenhof Ten Stene van het Land van Aalst en bestrijdt de criminaliteit in de steden Aalst en Geraardsbergen en in het Land van Aalst. Hugo van Burst oefende dit ambt slechts enkele maanden uit.

Ik twijfel of er soms geen twee Hugo 's van Burst hebben geleefd. De eerste Hugo (I) was gehuwd met Ermengardis van Rideve. In het obituarium van de abdij van Ninove is ook nog een Hugo (II) van Burst vermeld, gehuwd met een zekere Beatrijs. Mogelijks was dit een zoon van de voorgaande. Waarom die twijfel? Omdat Hugo van Burst in 1327, tezamen met zijn gezellen, op het kerkhof van Okegem, ridder en meier Willem van Okegem vermoordden. Hugo (I) was in 1271 al enkele jaren gehuwd met Ermengardis, vermoedelijk was hij dan geboren circa 1250 of daarvoor. In 1327 zou hij dan minimum 77 jaar zijn geweest, naar mijn mening een vrij hoge leeftijd om nog te moorden.

De oorsprong van het conflict ligt voor de hand: de macht te Okegem. Hugo van Burst had als soeverein-baljuw van de twee steden en het Land van Aalst in 1304-1305 de bevoegdheid om te Okegem schepenen en een plaatselijke baljuw te benoemen. Misschien oefende hij zelf wel die laatste functie uit omdat hij er bezittingen had. Hij was in elk geval een zeer machtig man.

Na de moord op Willem van Okegem strafte de graaf van Vlaanderen de dader Hugo van Burst erg streng. Zijn eigendommen werden in beslag genomen en hij werd uit het land verbannen[54].

---

[54] DE POTTER F. en BROECKAERT J., *Okegem*, in: *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*, reeks 5, deel 3, Gent, 1898, p. 10. Het vonnis van de graaf van Vlaanderen wordt bewaard in het Rijksarchief te Gent. Het charter is er reeds meer dan 20 jaar onvindbaar zodat we geen kennis konden nemen van de inhoud. Erg spijtig omdat het stuk ons in elk geval veel meer informatie zou verschaft hebben dan nu het geval is.

Bij gebrek aan informatie zijn wat nu volgen louter vermoedens. Vermoedelijk kwamen hierdoor Idevoorde en de bezittingen te Burst in het bezit van de graven van Vlaanderen. Even vermoedelijk kregen de erfgenamen de bezittingen terug maar niet meer in volle eigendom maar als leen. De moord en zijn nasleep zou in dat geval aan de basis liggen van het ontstaan van de heerlijkheid Idevoorde als leen van het Leenhof van Aalst.

Hugo van Burst stichtte te Okegem de kapelanie van Onze-Lieve-Vrouw, schonk goederen voor de dotatie en benoemde een kapelaan. Hij kreeg daarvoor de pauselijke toelating op 26 mei 1321[55]. In 1335 (n.s.) werd een geschil bijgelegd tussen de abt van de Sint-Adriaansabdij te Geraardsbergen en Elisabeth van Borst, zuster van wijlen ridder Hugo van Borst. Elisabeth was gehuwd met Willem van Leeuwergem en had twee zonen Hugo en Bussaard. Op 21 maart 1335 werd te Herzele een overeenkomst gesloten tussen de abt en Elisabeth en haar kinderen over de benoeming van de bedienaar van de kapelanie. Elisabeth, als erfgename van haar broer Hugo, beweerde het recht te hebben om een kapelaan te benoemen, wat ze ook effectief deed. Ze benoemde Joannes Waghemakere als kapelaan.

De abt van Geraardsbergen, als "persoon" van de Okegemse kerk, ging daarmee niet akkoord. Als "persoon" bezat hij het patronaatsrecht, dit is het recht om de pastoor te benoemen. Hij eiste ook het recht op om de kapelaan te benoemen. Elisabeth en haar zonen legden zich bij deze eis neer en deden afstand van het benoemingsrecht.

Willem van Okegem was gehuwd met "de vrouw van Aksel". Over deze echtgenote kunnen we geen verdere informatie geven. In 1351 is ze nog in leven en behoudt ze

---

[55] FAYEN Arnold, *Lettres de Jean XXII (1316-1334)*, Rome, 1908, 753 p. (Analecta Vaticano-Belgica, volume II), nr. 950.

haar leven lang het vruchtgebruik op de helft van het hof te Voorde.

Jan van Mollem alias Jan van Grembergen of Grimbergen erfde de bezittingen te Okegem van zijn moeder Katharina van Mollem. In 1330 vinden we Jan van Mollem en zijn moeder nog terug in een akte ten voordele van de abdij van Affligem. Ze stellen een perceel grond van 133 roeden bij de kerk te Mollem als borg voor een rente van 4 schellingen[56]. Hoe Catharina verwant is met Willem van Okegem blijft een open vraag. Was ze de echtgenote van een zoon of van een broer van Willem van Okegem?

Het hof te Idevoorde komt in handen van Bussaard van Campene, zoon van Elisabeth van Borst. Campene is een gehucht van Borsbeke.

Rond 1350 was de sfeer te Okegem nog volkomen verpest. Opnieuw was een conflict gerezen, ditmaal tussen ridder Jan van Mollem en Bussaard van Campene. Laatstgenoemde beweerde recht te hebben op leveringen van haver (evene) en kippen (kapoenen) door de eigenaar van het hof te Voorde in casu Jan van Mollem. Het moet er vrij bitsig aan toe zijn gegaan, in het charter spreekt men van "*een groet ghescil ende debat*". Het komt niet meer tot moord zoals twintig jaar eerder. Beide partijen komen overeen om de leenmannen van de graaf van Vlaanderen, van het Leenhof van Aalst, te laten bemiddelen. Deze komen op 25 september 1350 ter plaatse. Ze ondervragen ouderlingen van Okegem en uiteindelijk komen ze tot het besluit dat Jan van Mollem geen enkele verplichting heeft ten opzichte van Bussaard van Campene[57]. Deze akte wordt wel ongeveer vier jaar later opgemaakt en dat had een reden. Nog geen jaar later ontdoet Jan van Grember-

---

[56] Fontes Affligemenses nr. 20, Bona et jura selecta ex beda regaus (+ 1808), p. 81.

[57] R.Bn., AbN., charters supplement anno 1354. De tekst volgt in bijlage in het boek.

gen alias van Mollem zich van zijn allodiale eigen bezittingen te Okegem.

In één klap verkoopt hij aan de abdij van Ninove circa 42 bunder of 50 ha land en weide inbegrepen het hof te Voorde. Ook zijn andere inkomsten uit heerlijke renten en cijnzen worden aan de abdij verkocht. De akte werd verleden op 17 juli 1351[58]. We vatten deze uitgebreide tekst samen.

Al de bezittingen die hij erfde van zijn moeder Katheline van Mollem (Moeluem) werden verkocht: het hof te Voorde met huizingen en hoevegebouwen en circa 42 bunder grond. Er volgt daarop een opsomming van de gronden met hun ligging. Verder zijn een groot aantal inwoners van Okegem heerlijke renten verschuldigd, deze inkomsten worden opgesomd tezamen met de namen van de debiteurs. Verder had Jan van Grembergen een aantal gronden in cijns uitgegeven. Deze cijnzen werden ook verkocht, een lijst met de namen van de cijnsplichtigen wordt toegevoegd. Ten slotte verkocht Jan van Mollem ook zijn visrecht in de Dender langs de oevers van het hof te Voorde aan de abdij.

Ridder Jan van Grembergen, heer van Mollem (Moeluem) en zijn vrouw Maria, dochter van Hendrik de Walcourt, heer van Faverchins, deden onherroepelijk en definitief afstand van al deze goederen en inkomsten op voorwaarde nochtans dat de "de vrouw van Aksel", weduwe van Willem van Okegem, gedurende de rest van haar leven het vruchtgebruik zal behouden op de helft van voornoemde verkochte goederen.

De abdij van Ninove moet verder ook de lasten die bezet waren op het hof te Voorde overnemen: de kapelaan van Jan van Grembergen namelijk Jan van de hoeghen huis krijgt jaarlijks 100 Vlaamse groten. Na zijn overlijden wordt deze som toegevoegd aan de kapelanie van Onze-Lieve-

---

[58] Aartsbisschoppelijk Archief Mechelen, AbN, nr. 3, f° 12v°-15v°.

Vrouw te Okegem en zal deze kapelaan wekelijks een mis meer opdragen dan tot dan toe gebruikelijk was. De arme inwoners van Okegem krijgen jaarlijks voor 100 Vlaamse groten laken uitgedeeld. De koster krijgt een razier tarwe. Op de jaargetijden van zijn voorouders zal men twee pond kaarsen offeren en aan de armen 1 sister tarwe uitdelen. De kapelaan krijgt voor de jaargetijden een vergoeding van 10 schellingen parisis. Verder stelde Jan van Grembergen zich gedurende één jaar borg voor eventuele andere aanspraken op de verkochte goederen.

De naam van de kapelaan van Jan van Mollem kwamen we op een andere plaats reeds tegen. In de lijst van hoofdcijnsplichtigen van de Sint-Baafsabdij te Gent daterend van het jaar 1295 staat als eerste naam Yme de alta domo, dit is van den hoeghen huis, en haar kinderen Jan, Willem en Verghina[59].

Op zijn beurt deed Jan van Mollem enkele maanden later opnieuw beroep op de leenmannen van het Leenhof Ten Steene te Aalst. Hij vroeg hun tussenkomst omdat hij vermoedde dat er te Okegem van zijn leengronden die hij in leen hield van de graaf van Vlaanderen percelen verduisterd waren. In de oorkonde werd de gevolgde procedure vermeld.

Er gebeurden afkondigingen van het onderzoek naar de grootte van het leen voor het Leenhof te Aalst en aan de kerk van Okegem. Op 1 oktober 1351 werd het resultaat van hun naspeuringen schriftelijk vastgelegd. Het leen van Jan van Grembergen, heer van Mollem, wordt erin beschreven. Het leen is de meierij en de praterij van Okegem en alles wat ertoe behoort. Dit zijn 8 achterlenen, dus 8 leenmannen:

---

[59] VAN ISTERDAEL H., *Hoofdcijnsplichtigen van Okegem (1295-ca.1330)*, in: *Mededelingen Heemkring Okegem*, 18, 1993, p. 36-42, p. 40.

- Bussaard van campine houdt 4 bunder land en de helft van zijn hof gelegen naast het hof te Voorde tot aan de walgracht.
- Claus van reghelsbrugghe houdt 2 bunder land.
- Jonkvrouw Alise van Meyleghem, dochter van Joris, houdt een half bunder weide, het *fiverken* (vijverken) genaamd.
- Jan en Michiel de Boene houden 2 bunder land.
- Hendrik Putken houdt 3 dagwand land.
- Hendrik de Ter houdt 125 roeden land.
- Jan Wambac houdt 1 dagwand land[60].
- De erfgenamen Jan van der alfenen houden 150 roeden land.

In totaal worden hier 10 bunder 75 roeden grond opgesomd, met de helft van het hof, waarvan geen oppervlakte gegeven wordt. We hebben hier de beschrijving teruggevonden van de 10 "livrees" of 10 bunder grond die Willem van Okegem in 1295 beloofde van de graaf van Vlaanderen in leen te houden. Daarnaast vernemen we dat er 8 achterlenen waren, wat voldoende leenmannen opleverde om een Leenhof of schepenbank te vormen.

Voor deze laatste bezittingen vond Jan van Mollem alias van Grembergen een andere koper: Margareta van Cleve, weduwe van Hendrik van Vlaanderen en vrouw van Ninove genoemd alhoewel haar zoon Hendrik sinds 1337 heer van Ninove was[61]. Op 9 april 1355 gaf Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen, op verzoek van zijn tante, vrouw van Ninove, zijn goedkeuring aan de vereniging van de meierij van Okegem en bijhorende lenen met de

---

[60] Er staat "*gelaghe*", wat zowel grond met woning als grond kan betekenen.

[61] VANGASSEN H., o.c., deel II, p. 78.

heerlijkheid Ninove[62]. De tekst spreekt van "*meersinghen*" van het leen van Ninove, dat wil zeggen dat het leen van Ninove wordt vergroot met de nieuwe aanwinst. De verkoop moet eerder gebeurd zijn. Jan van Mollem wordt hier Jan van Mullem genoemd.

De meierij van Okegem en de lenen hoger genoemd worden toegevoegd aan het Leenhof van de burcht van Ninove. De vroegere leenmannen van Jan van Mollem/Mullem krijgen een nieuwe leenheer voor wie ze verplicht zijn van krijgsdienst te verrichten. Zo namen ze waarschijnlijk deel aan de aanval op Brabant met Hendrik II, heer van Ninove, in 1356-1357[63].

Niet alle lenen van Jan van Mullem/Mollem werden verkocht. Uit de registratie van de lenen van de Burcht van Ninoe[64] blijkt dat de lenen afhangend van de meierij gelegen waren langs de huidige Kattestraat vanaf de grensscheiding met Ninove tot aan de Brabantersweg. Beneden grensden deze percelen allen aan de Neerbeek. Ook lag er een leen op het Bosveld. Een optelling van deze gronden leert dat hier circa 5 bunder 2 dagwand leengrond gehouden werd van de Burcht van Ninove. De grond van Bussaard van Campene, 4 bunder groot, en de helft van zijn hof naast het hof te Voorde waren dus niet in de verkoop inbegrepen. Deze grond maakt zoals later blijkt deel uit van de heerlijkheid Idevoorde.

De ligging van de lenen van de Burcht te Okegem was gemakkelijk te achterhalen omdat deze gronden in de volksmond de plaatsnaam "lenen" kregen. Op de

---

[62] Brussel, Algemeen Rijksarchief, Charters van Vlaanderen, 1ste reeks nr. 1062. De volledige tekst volgt in bijlage in het boek.

[63] VANGASSEN H., o.c., deel II, p. 80.

[64] Frankrijk, Rijsel, Archives du Nord, B1402 (1397), B4014 (anno 1443), B4015 (1453), B4016 (1470); Brussel, Algemeen Rijksarchief, Wetachtige Kamer van Vlaanderen nrs. 9670, 9682-9693.

kadasterkaart van Okegem van 1810 staat deze plaatsnaam nog vermeld "de leenen"[65].

Na de laatste verkoop heeft Jan van Grembergen alias Van Mollem/Mullem al zijn bezittingen te Okegem zowel eigen bezit als leengrond van de hand gedaan. Volgens Butkens zou Jan van Mollem overleden zijn vóór 1354, in 1354 was zijn vrouw Marie reeds weduwe[66].

Hadden ze kinderen? Vermoedelijk wel, omdat later nog een paar personen opduiken met de naam "van Okegem". De verwantschap met Willem van Okegem, overleden in 1327, is duidelijk voor **Cornelis van Okegem.**

Cornelis van Okegem treedt in 1379 op als voogd van de wezen van Jan Troest. Deze Jan Troest streed met het leger Wenceslas, hertog van Brabant in de slag bij Bäsweiler op 22 augustus 1371. De hertog leed er de nederlaag en veel strijders van zijn leger werd gevangen genomen. Later, vanaf 1374, betaalde de hertog van Brabant vergoedingen voor geleden verliezen aan de overlevenden en aan de erfgenamen voor de gesneuvelden. Als voogd van Elisabeth en Maria Troest ontving Cornelis van Okegem de som van 65 mottoenen als schadeloosstelling vanwege de hertog[67]. Hij bezegelde op 24 december 1379 een volmacht voor Regnier Holland om een deel van de som in zijn naam te ontvangen. Het zegel is identiek aan het zegel dat Willem van Okegem in 1295 gebruikte met dit verschil dat het geschuind is (met een deellijn van de rechterboven- naar de linkerbenedenhoek).

---

[65] VAN ISTERDAEL H., *Landboek Okegem*, Okegem, Buitengewone uitgave Heemkring, 1995, 75 p., p. 40-41.

[66] BUTKENS F.C., o.c., tome II, f° 111.

[67] DE RAADT J.Th., *La bataille de Bäsweiler (22.8.1371). Liste des combattants du duc Wenceslas*, in: *Annales de la société d'archéologie de Bruxelles*, tome 11, 1987, tome 12, 1898, p. 296. Zie ook VERKOOREN A., *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'outre-meuse*, deel I, nr. 5600.

Rechtzetting en onbekende personen

De Raadt[68] vermeldt onder Okegem nog het schild van **Jan van Nokighem**, leenman van de graaf van Vlaanderen in 1346. In werkelijkheid is dit het schild van Jan van Rokeghem, een lid van een familie uit het Oudenaardse.

In 1371 werd een proces gevoerd voor de heren van de Audiëntie van de graaf van Vlaanderen tussen de weduwe Jan van Ogierlande enerzijds en Filip en Jan van Zedelgem anderzijds over het bezit van zekere goederen "*daerute de vrauwe van Okyghem verstaerf*"[69]. Ze voeren dus een proces over de nalatenschap van de vrouw van Okegem. De weduwe Jan van Ogierlande werd bevestigd in het bezit van de nalatenschap. Verdere gegevens ontbreken om deze vrouw van Okegem te plaatsen. Nasporingen via het huis van Zedelgem bleven vruchteloos. Ik vermoed dat deze dame eveneens zoals Cornelis een afstammelinge was van Willem van Okegem of Jan van Mollem/Mullem.

Een laatste figuur die we nog moeten vermelden is **Joris van Okegem**. Volgens Cornelis Gailliard[70] zou in 1563 in de vensters van het koor van de kerk van Okegem het wapenschild van een zekere Joris van Okegem en van

---

[68] DE RAADT J.Th., *Sceaux armoriés des pays-bas et des pays avoisinants*, Brussel, 1898, 4 dln., deel III, p. 63.

[69] R.G., Raad van Vlaanderen, nr. 2327. Er bestaat een uitgave van dit register door DE PAUW N., *Bouc van der Audiencie. Acten en sentencien van den Raad van Vlaanderen in de XIVe eeuw*, Gent, 1901-1903, 2 dln., zie p. 186 en 436.

[70] BARON BETHUNE, *Epitaphes et monuments des églises de la Flandre au XVIe siècle*, Brugge, 1897, p. 90.

zijn vrouw gestaan hebben. Hier volgt de volledige tekst van de notitie: *Een half mijle van Ninove, op de westzijde, bij de Dendere ende bij Pamele, daer nu (1563) mijnheere Philips van Liedekercke, heer van Eversbeke, heer in es; en is niet dan in den choor zijn vensters van Jooris, heere van Ockeghem, die drouch: de vilain de trois testes de lion d'or, le chef chergé de trois cocquilles de geule. Zijn wijf drouch: de geule au chef d'or, chergé de trois testes de sanglier, de sable".*

Een eerste correctie: Filip van Liedekerke is nooit heer van Okegem noch van Idevoorde geweest. Waarschijnlijk vloeit de fout voort uit de verwarring tussen heer van Liedekerke (Karel Hannaert die in 1563 de heerlijkheid Idevoorde kocht) en de familie van Liedekerke.

De rest van deze informatie blijft een groot vraagteken. Er is mij geen enkele Joris bekend die heer van Okegem of Idevoorde zou zijn geweest. We hebben gepoogd via het wapenschild zijn herkomst te achterhalen. Ik vroeg advies aan één van de grootste specialisten ter zake in België, Dr. E. Warlop, rijksarchivaris te Kortrijk. Hij antwoordde mij schriftelijk dat Joris moet stammen uit het huis Vilain van Gent. Het oerwapen Vilain was in sabel (zwart) met een schildhoofd van zilver. Het is het wapen van de burggraven van Gent. Volgens de beschrijving van baron Bethune was het veld, dus het deel van sabel, beladen met drie schelpen van keel (rood). De leeuwenkoppen en de schelpen zijn dus 'breuken', gevoerd door een zijtak van de familie Vilain. Welke zijtak? Hierop bleef Dr. Warlop eveneens het antwoord schuldig. Hij verwees me verder naar een boek uit het jaar 1631[71] waarin de geschiedenis van het huis Vilain breed wordt uitgesponnen. Ik heb het werk gelezen, en merkwaardig genoeg is geen enkele telg uit het geslacht Vilain ooit Joris genoemd.

---

[71] DUCHESNE A., *Histoire généalogique des maisons de Guines, d'Ardre, de Gand et de Coucy*, Parijs, 1631.

Is er iemand van het geslacht Vilain ooit heer geweest in Okegem? Bij mijn weten niet. Wel zijn er een paar vrouwen uit het geslacht Vilain gehuwd geweest met heren van Idevoorde[72], maar dat brengt ons in dit geval niet verder.

We konden het ook nog proberen via de beschrijving van het schild van de vrouw. Dr. E. Warlop kon in zijn omvangrijke heraldische bibliotheek het wapen van deze dame niet terugvinden. Hij schreef me letterlijk: "er staan heel eenvoudig geen wapens in waarvan het schildhoofd beladen is met drie everkoppen". Een kleine aanwijzing is dat het wapen van keel (rood) was met een schildhoofd van goud. De drie everkoppen zijn waarschijnlijk een breuk. In keel een schildhoofd van goud was het wapen van de oude burggraven van Rijsel. Misschien is die dame van Okegem in die richting te zoeken.

Mijn conclusie is dat de inhoud van deze notitie twijfelachtig is.

---

[72] Dit wordt behandeld onder het hoofdstuk van de heren van Idevoorde.

Samenkomst vijftigjarigen van Okegem

Abraham is zoals geweten de stamvader van de Hebreeën. In de folklore is een *Abraham* een speculaaspop, die aangekleed als een oude man, aan mannen gegeven wordt op hun vijftigste verjaardag. Het gebruik berust op een foute interpretatie van de bijbel namelijk Johannes 8:57 waar de Joden tegen Jezus zeggen: "Gij zijt nog geen vijftig jaar en gij hebt Abraham gezien?". Daaruit ontstond de zegswijze: hij heeft Abraham gezien in de betekenis van "Hij is vijftig".

In sommige streken van Nederland is dit gebruik ingeburgerd. Bij mijn weten is dit in Vlaanderen nog niet het geval. Wel groeiden er de laatste jaren in Vlaanderen een aantal gebruiken waarbij 50-jarigen hun halve eeuw op deze wereld vieren.

Zo zijn er ook plannen om in Okegem voor de eerste maal een gezellig samenzijn te organiseren op 7 juni, de zaterdagavond voor de kermis te Okegem. Inwoners van Okegem, Okegemse mannen én vrouwen, geboren in 1947 die interesse hebben voor dit initiatief kunnen contact opnemen met

Herman Van Isterdael, Idevoordelaan 27 (tel. 322302)
Willy Van Eeckhout, Burg. Couckstraat, 5
Wilfried Van Isterdael tel. 054/335835
Simonne Van der Straeten tel. 054/338877
Willy Van de Perre, Fonteinstraat 64 (tel. 053/664259)

Het ligt eveneens in de bedoeling om alle uitgeweken Okegemnaars geboren in 1947 op te sporen en uit te nodigen. Adressen van deze personen zijn welkom.

Tot slot: al degenen die Abraham reeds vroeger gezien hebben, die dus geboren zijn vóór 1947 mogen niet wanhopen. Er bestaat ook een Isaak voor 60-jarigen en zelfs een Jacob voor 70-jarigen.

INHOUD

De heren van (en in) de heerlijkheid Okegem 1
H. Van Isterdael

Samenkomst vijftigjarigen te Okegem 36